

KOMPAS (10) sb m

k- (7), c- (3).

-o- (2) *Mącz*, *KochFr*, -ó- (1) *KochPieś*; a *jasne*.

sg N kompas (1). ◇ G kompasu (2) *GórnDworz*, *RejZwierc*, kompas (1) *KochFr*. ◇ I kompas(e)m (1). ◇ pl A kompas (1). ◇ L kompas(e)ch (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Busola*; *horologium magneticum*, *pyxis nautica*, *scaphe*, *scaphium* Cn (8) : Potym ciągnęliśmy do Mechy máiąc wodzá s kompálem/ nie inácey iáko ná wodźie/ ábowiem przez piáski wielkie iechác muśi *BielKron* 456v, 444v; Co COMPAS każe? Drogi Morłkié/ Gwiazdy niebieskié/ wiátry łufzné/ Porty pewné/ ná thym burliwym Morzu/ vkázuie Polłkiéy Koronie. *OrzQuin* A4, A4.

Wyrażenie: »zegarek kompas« (1): Wodz ktory przez tho morze piafeczne lud wiedzie ma zegárki kompáfy tákie iáko ci máią ktorzy ná morzu żegluią. *BielKron* 263v.

Szeregi: »rudel abo kompas« (1): Abowiem y márynarz łtáry á bywály/ co v rudlá ábo v kompáfu łpokoiem łtoi á rády drugim dodawa/ dáleko iefth potrzebnieyfy niżli owi co po powroziech biegią *RejZwierc* 163v.

»ani styr, ani kompas« (1): [okręt] puści fie ná fortunę/ nie vżywáiąc iuz áni Styru/ áni Compáfu/ áni żadney iney rády/ áby z niebełpieczeńłtwá onego wyłzedł. *GórnDworz* Ff4v.

W przeni (1) : Cnotá mój kómpás/ który nie wpólnocy/ Ale w pól zbytów bije *KochPieś* 49.

2. *Zegar słoneczny*; *hemisphaerium*, *horoscopum vas* Cn (2) : Gnomon, Włzeláka rzecz którą co bywa miárkowano. [...] Latine regula vel norma peculiariter accipitur, Miáłto żelázá álbo laski/ która ná zegárze słonecznym cień dáýac vkázuye o którey godzinie yeft/ Kompás. *Mącz* 147b; STAń ku słońcu/ á rozdziéw gębę/ pánie Sláá/ A iuz niebędziem łzukác inłzógo kompáá: Bo ten nos/ coć to gęby iuz ledwe nie minie/ Na zębách nam okaże/ o którey godzinie. *KochFr* 37.

Synonim: 2. *gnomon*.